

UFKÎ ŞEHİR

TURGUT CANSEVER'İN İZİNDE

EDİTÖR **HALİL İBRAHİM DÜZENLİ**

KLASİK

**UFKÎ
ŞEHİR**

TURGUT CANSEVER'İN İZİNDE

KLASİK

KLASİK
126. Kitap

TURGUT CANSEVER KİTAPLIĞI 7

Ufkî Şehir
Turgut Cansever'in İzinde

Editör
Halil İbrahim Düzenli

© Klasik, 2016

Birinci Basım Şubat 2016

ISBN 978-605-5245-86-3

TC Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika no: 15813

Kitap Tasarım
Salih Pulcu

Baskı/Cilt Denizati Ofset
Sertifika No: 15351
110. Yıl Matbaacılar Sitesi 2. Cad. No: 202/A
Bağcılar/İstanbul
Tel: 0212 325 71 25

KLASİK

Vefa Cad. No: 48 34134 İstanbul
Tel 0212 520 66 41-42 Faks 0212 520 74 00
www.klasikyayinlari.com
klasik@klasikyayinlari.com
twitter.com/klasikyayinlari
facebook.com/klasikyayinlari

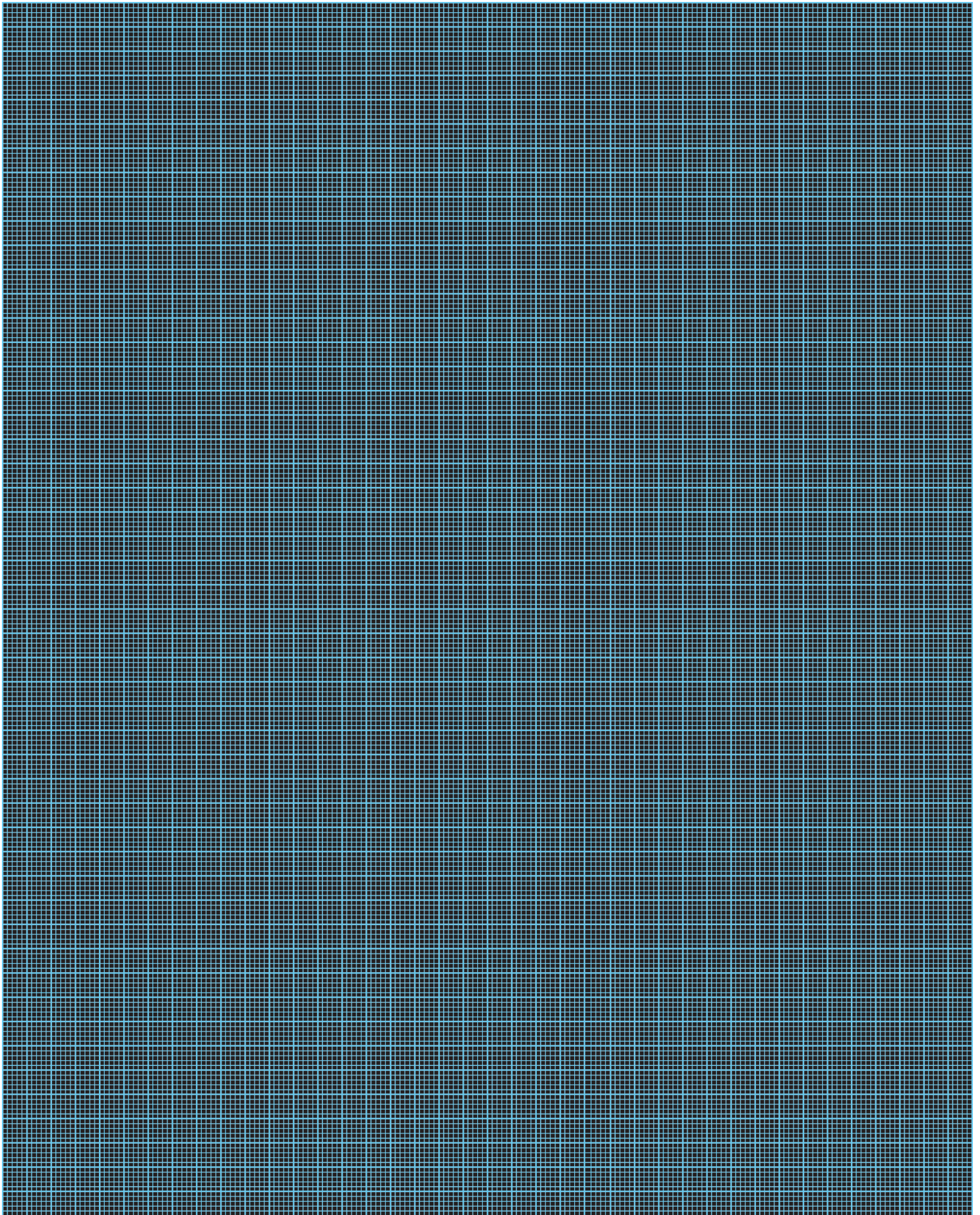
Bu kitap,
Esenler Şehir Düşünce Merkezi'nin
katkıları ile yayımlanmıştır.

**UFKİ
ŞEHİR**
TURGUT CANSEVER'İN İZİNDE

EDİTÖR
HALİL İBRAHİM DÜZENLİ

KLASİK

“Esasında İslâm inancında mekân ve zaman kategorileri -Allah haricinde- her şeyi taşıyan, birbirine bağlı iki temel kategori. Dolayısıyla hareket de çok önemli bir faktör. Hareket esnasında varlığın fark edilmesi esas. Varlığın, Rönesans'ta olduğu gibi bir noktadan bakıp o noktadan görülen yüzü ile tamamen anlaşılacağı hususundaki kanaate tam karşıt bir kanaat. Var olan her şeyin hareket eden göz tarafından bütün vecheleriyle görülerek idrak edilebileceği inancı var.”

“Bir İslâm mekânında ilgilenilecek konu, ... o mekânın biçimi değil, o sonsuz mekân içindeki mimari unsurların çeşitli özellikleri, mesafe ve yönleri, bunların içinde ve dışında insanın kendisini nasıl algıladığı, nasıl hareket ettiğidir... İslâm dünyasında bir 'yer', ancak tarihî bütünlük içinde ve fizikî çevrenin bütünüyle beraber vardır. 'Yer' belirleyen, yerin çevresinde ve içinde, insan tarafından vücuda getirilmiş yapılar, Rönesans dönemi yapılarında olduğu gibi tek cepheleriyle değil, tüm cepheleriyle, yukarıdan aşağı, aşağıdan yukarı ve içlerinden görülerek anlaşılabilir. Beyazıt Meydanı, fiziki mekân düzeyinde çevresi ve içindeki yapılarla var olmaktadır. Fiziki açıdan bir inceleme yapmak, çevredeki yapıların içinde ve dışında hareket eden insan açısından hareketle mümkün olabilir. Yürüyen insanın yaşamı, yürüme eylemi boyunca karşılaştığı olaylar dizisinin bir bütünlüğüdür. Bu bütünlük içinde, durduğu noktalar ayrı önem taşır. Meydana varan insanın cami ve diğer yapısal unsurları, bir süre önce yaşadığı anların zemini üzerinde idrak edeceğini düşünerek, incelememizi buna göre yapmamız gerekir.”

Turgut Cansever

GİRİŞ

Ufkî Şehir kitabı son beş yılda sürekli dillendirilen ama ne'liğine dair bilginin dolaşımında olmadığı bir kavram setinin mimari araştırmasıdır. Kitaba temel oluşturan araştırmaya, şehir, mahalle, medeniyet, Osmanlı, geçmiş, bugün, gelecek, yatay şehir gibi sözüne aşına olunan fakat eylemi hakkında sınırlı bilgi bulunan kavram yumakları hakkında anlamlı düşünce güzergâhları açma niyetiyle başlanmıştır.

Kitabın başlığı muhakkik mimar Turgut Cansever'in şehir hakkındaki düşünce ve projelerinden ilhamla "Ufkî Şehir" olarak belirlenmiştir. Aslında onun doğrudan bu tamlama şeklinde bir kullanımı yoktur. O, çerçevesini kendi kurduğu müstakbel şehirler için "yeni şehirler" gibi daha tarafsız bir ibare kullanmaktadır. Diğer taraftan, farklı yerlerde, bu şehirlerin mülkiyetle ilişkili yatay formunu, hukukî bir tabir olan "ufkî kat mülkiyeti" ya da "yatay kat mülkiyeti" düzenine/esasına referans vererek dillendirmektedir. Kitapta tercih edilen başlık Cansever'in bu iki kullanımından mühlhemdir. Her ikisini de mündemiç yeni bir kavram üretimidir.

Ufkî Şehir en temelde bir-iki ya da üç katlı bahçeli, müstakil konutlardan oluşan bir şehir kurgusu demektir. 1900-1950 yılları arasında Osmanlı bakiyesi Türkiye şehirlerinin kahir ekseriyeti, giderek yok olan, bahçeli-müstakil evlerden oluşmaktaydı. Aynı yıllar Batı Avrupa için bahçeli-müstakil evlerden müteşekkil bahçeşehirleri vücuda getirme arayışlarına sahne oluyordu. 2000'li yıllara gelindiğinde ise, 2013 yılında ABD halkının %87,99'u (271 milyon) müstakil evlerde oturmakta,¹ İngiltere ve Galler konut stoğunun %79'u müstakil evlerden oluşmaktadır². Öte yandan, Türkiye halkının %91,65'i bir-iki-üç katlı bahçeli-müstakil evlerde oturmak istemektedir³. İşte Ufkî Şehir yakın tarihte ve bugün görülen müstakil ev arzusunun ve uygulamalarının bir araştırmasıdır. Kitabı oluşturan araştırma ve atölye çalışması Mardin Artuklu Üniversitesi Mimarlık Bölümü hocaları ve öğrencileri tarafından 2014 Güz dönemi boyunca yürütülmüştür. Çalışılan şehirlerde kat sayısı üç ile sınırlı tutulmuştur. Kuşkusuz kat sayısı farklılaştırılmış, yoğunluğu arttırılmış, müstakil olma hali yer yer kat mülkiyetine evrilmiş başka araştırmalar yapmak da mümkündür. Bu araştırmalarda dikkat edilmesi gereken husus her durumda komşuluğun, bahçeyi/toprağı sahipliğin, şehre aidiyetin vb. eşik değerinin ne olduğu ya da olabileceğidir.

Kitap iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde "Ufkî Şehirler Atölyesi"nde yapılan çalışmalar ve atölyenin sonuç ürünleri yer almaktadır. Bu bölümün ilk üç metni mimari atölye deneyimini farklı yönleriyle tanımlamaktadır. Daha sonra mimari atölyenin temel ilkeleri, ihtiyaç programı, gereklilikleri, haftalık programına yer verilmiştir. Bölümün ve de kitabın omurgasını atölyenin sonuç ürünleri ya da çıktıları olan mimari projeler oluşturmaktadır. Birinci bölüm mezkur projelerden oluşan "Ufkî Şehre Mümkün Bakışlar" sergisine, atölye çalışması dışından bir bakışla, Yıldız Ramazanoğlu'nun metni ile tamamlanmaktadır.

İkinci bölüm ise "Ufkî Şehirlerin Temelleri" başlığını taşıyor. Bu bölümde Ufkî Şehirler Atölyesi'ne altlık oluşturan temel metinler ve projeler okuyucuya orijinal haliyle sunulmaktadır. Bölüm, Turgut Cansever'in yeni şehirler yaklaşımı ve bu yolda fikir verecek projeleri hakkında kısa bir tanıtım ve yorum yazısıyla başlamaktadır. Devamında Turgut Cansever'in kitapta müteaddit defa değinilen

- 1 2013 American Community Survey, National Multifamily Housing Council, www.nmhc.org. Erişim Tarihi: 01 Mart 2015.
- 2 www.ons.gov.uk, Erişim Tarihi: 01 Mart 2015.
- 3 *Türk Ailesinin Yaşadığı Mekânlara/ Konutlara İlişkin Eğilimler*, c. I, T.C. Başkanlık Aile Araştırma Kurumu 3 Başkanlığı Yay., Ankara, 1999, s. 455.

ve Türkiye'nin bilgi dolaşım ağında olmayan 2001 ve 2003 tarihli yeni şehirler raporlarından yapılmış kapsamlı derlemeler ve 1999 depremlerinden sonra bir mesuliyet duygusuyla hazırladığı depremedeler için ahşap konut birimi tasarımı yer almaktadır. Sonraki üç proje ise Turgut Cansever'in yeni şehirlerinin fiziki çehresini daha iyi anlamak için onun yaptığı ve ondan ilham alıp onun projeleriyle bir nevi meşkler yapan iki mimarın projeleridir. İkinci bölümün ve kitabın son yazısı olan İlhan Başgöz metni ise ucu açık bir hatime niteliğindedir. Kitaptaki bütün metin ve projelerde muhatapları için sayısız ibretler bulunabilir.

Atölye çalışmasına her türlü emek açısından en büyük katkıyı yapmış olanlar kuşkusuz atölye yürütücüleridir. Salih Pulcu, Tuba Bölük, Ömer Faruk Günenç ve Emin Selçuk Taşar atölye yürütücüleridir. Bu kitabın önemli ölçüde var edicileri, bugün meslektaşlarımız olan, zamanın Mardin Artuklu Mimarlık Bölümü dördüncü sınıf öğrencileridir. Tek tek isimleri zikredilecek olursa Abdullah Demir, Alper Tayfan, Aziz Arslan, Bahri Özgötürücü, Berat Çelebioğlu, Fatih Daşkara, Filiz Balta, Mahmut Bulut, Mehmet Enes Gülcan, Melike Kaya, Merve Akpak, Merve Bahur, Rahşan Doğru, Seyfettin Yaşar ve Yakup Erginyürek teşekkürden fazlasını hak etmektedir.

Bütün araştırma süreci boyunca çok sayıda kurumun ve insanın katkısı oldu. Sırasıyla, Mardin Artuklu Üniversitesi Mimarlık Bölümü, Aksaray Belediyesi, İstanbul Şehir Üniversitesi Şehir Araştırmaları Merkezi, Mi'mar Mimarlık ofisi, Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi'nin kurumsal destekleri olmasaydı çalışma bu hali alamazdı. Bu minvalde, öncelikli olarak, Mardin Artuklu Üniversitesi'nin kurucu rektörü Prof. Dr. Serdar Bedii Omay'a, Aksaray Belediyesi başkan yardımcısı mimar Mustafa Karahancı'ya, İstanbul Şehir Üniversitesi Şehir Araştırmaları Merkezi Müdürü Dr. Yunus Uğur'a, Mi'mar Mimarlık ofisi ortaklarından mimar İbrahim Hakkı Yiğit'e ve Esenler Belediyesi başkan yardımcısı Dr. Hasan Taşçı'ya teşekkürlerimizi sunarız. Aksaray belediye başkanı Haluk Şahin Yazgı ve Esenler belediye başkanı M. Tevfik Göksu desteklerini esirgemediler. Sağolsunlar.

Fikirleri, değerlendirmeleri, çeşitli aşamalara katılımları ile sürece katkı veren Emine Öğün, Mehmet Öğün, Ahmet Yılmaz, Nuri Danişman, Asım Divleli, Fatih Bölük, Yusuf Baygit, Tayfun Gürkaş, Yıldız Ramazanoğlu ve İlhan Başgöz'e teşekkürü borç biliyoruz.

Elinizdeki kitabın basım aşamasında ise Esenler Belediyesi ve onun bünyesinde yer alan Şehir Düşünce Merkezi'nin katkısı büyük oldu. Başkan M. Tevfik Göksu başta olmak üzere minnet duygularımızı ifade ediyoruz.

Bu kitap, her türlü şehir ve de ufki şehir literatürünün çoğalması ve çeşitlenmesi temennisiyle bu uğurda yapılmış mütevazı bir katkı olarak görülmelidir. Ufkî Şehir kitabı mutlak doğrular vaz etmekten ziyade anlamlı bir tartışmanın ateşleyicisi olma niyetindedir. Politika ve mekan yapıcılarının olduğu kadar mimarlık okullarının da ilgisine sunulmuştur.

Halil İbrahim Düzenli

FSMVÜ Mimarlık Bölümü öğretim üyesi

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM

UFKİ ŞEHİRLER ATÖLYESİ

Ufki Şehre Mümkün Bakışlar: Aksaray'da Bir Mimari Atölye Deneyimi ve Turgut Cansever'in "Yeni Şehirler"inin İlkeleri

Halil İbrahim Düzenli, Salih Pulcu, Tuba Bölük,
Ömer Faruk Günenc, Emin Selçuk Taşar 13

Ufki Şehirler Atölyesinin Hikâyesi

Emin Selçuk Taşar 29

Ufki Şehirler Atölyesinin Ölçekleri

Ömer Faruk Günenc, Tuba Bölük 35

İlkeler, İhtiyac Programı ve Gereklilikler 39

Haftalık Program 48

Atölye Yürütücüleri 50

MİMARİ PROJELER 53

Genç Mimarların Hayalindeki Şehir

Yıldız Ramazanoğlu 254

İKİNCİ BÖLÜM

UFKİ ŞEHİRLERİN TEMELLERİ

**İdeal Şehir Nedir ya da “İdeal” Olana “Pratik” Bir Adım:
Turgut Cansever ve Yeni Şehirler Projesi**

Halil İbrahim Düzenli 258

**Turgut Cansever’in “Yıkıcı Depremden Etkilenecek İstanbulluları
Yeni Şehirlere Yerleştirme Projesi Ön Raporu” ve “Yıkıcı Depremden
Etkilenecek İstanbulluları Yeni Şehirlere Yerleştirme Amaçlı Proje Önerisi:
Pilot Şehir Uygulama Raporu” dan Derlemeler**

Şehirleşme 268

Şehir Planlama Sorunları 273

Mimarlık Meseleleri 276

Uygulama İlkeleri 284

Hesaplamalar 289

**Turgut Cansever’in 1999 Depremlerinden Etkilenen Aileler İçin
Hazırladığı “Sahibinin Öz Cabası ile Üretilecek Konut Birimi Önerisi”** 292

**Yıkıcı Depremden Etkilenecek Zeytinburnu İlçesi Nüfusunu
Safhalar Halinde Yeni Şehirlere Yerleştirme Projesi**

Turgut Cansever, Emine Ögün, Mehmet Ögün 300

TOKİ 7 İklim 7 Bölge Proje Yarışması’ndan İki Proje

Güneydoğu Anadolu Bölgesi Birincisi

Ahmet Yılmaz, İbrahim Hakkı Yigit 316

Marmara Bölgesi Önerisi

İbrahim Hakkı Yigit, Ahmet Yılmaz 332

Bir Belediye Nasıl Çalışırmıs, İbret Ola...

İlhan Başgöz 348

Ufkî Şehir kitabı son beş yılda sürekli dillendirilen ama ne'liğine dair bilginin dolaşımında olmadığı bir kavram setinin mimari araştırmasıdır. Kitaba temel oluşturan araştırmaya, şehir, mahalle, medeniyet, Osmanlı, geçmiş, bugün, gelecek, yatay şehir gibi sözüne aşına olunan fakat eylemi hakkında sınırlı bilgi bulunan kavram yumakları hakkında anlamlı düşünce güzergâhları açma niyetiyle başlanmıştır.

Kitabın başlığı muhakkik mimar Turgut Cansever'in şehir hakkındaki düşünce ve projelerinden ilhamla "Ufkî Şehir" olarak belirlenmiştir. Aslında onun doğrudan bu tamlama şeklinde bir kullanımı yoktur. O, çerçevesini kendi kurduğu müstakbel şehirler için "yeni şehirler" gibi daha tarafsız bir ibare kullanmaktadır. Diğer taraftan, farklı yerlerde, bu şehirlerin mülkiyetle ilişkili yatay formunu, hukukî bir tabir olan "ufkî kat mülkiyeti" ya da "yatay kat mülkiyeti" düzenine/esasına referans vererek dillendirmektedir. Kitapta tercih edilen başlık Cansever'in bu iki kullanımından mülhemdir. Her ikisini de mündemiç yeni bir kavram üretimidir.

Bu kitap yakın tarihte ve bugün görülen müstakil ev arzusunun ve uygulamalarının bir araştırmasıdır. Mardin Artuklu Üniversitesi Mimarlık Bölümü hocaları ve öğrencileri tarafından 2014 Güz dönemi boyunca yürütülen araştırma ve atölye çalışması kitabın ana omurgasını oluşturmaktadır.

KLASİK

